

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 29 december 2023

Mål nr

T 4964-22

PARTER

Klagande

MLB

Ombud: TR

Motpart

Länsförsäkringar Göteborg och Bohuslän, 558500-8039

404 84 Göteborg

Ombud: Advokat YF och juristen JR

SAKEN

Omprövning av livränta

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2022-06-22 i mål T 6177-21

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom och fastställer tingsrättens domslut i huvudsaken.

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom även i fråga om rättegångskostnader och befriar MLB från skyldigheten att ersätta Länsförsäkringar Göteborg och Bohuslän för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förpliktar Länsförsäkringar Göteborg och Bohuslän att ersätta MBL för hennes rättegångskostnader

- i tingsrätten med 541 700 kr, varav 420 000 kr för ombudsarvode och ränta enligt 6 § räntelagen från den 11 oktober 2021, och
- i hovrätten med 157 500 kr, varav 126 000 kr för ombudsarvode och ränta enligt 6 § räntelagen från den 22 juni 2022.

Högsta domstolen förpliktar Länsförsäkringar Göteborg och Bohuslän att till MLB betala ersättning för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 275 780 kr, varav 177 000 kr för ombudsarvode och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

MLB har yrkat att Högsta domstolen bifaller hennes talan i tingsrätten. Hon har vidare yrkat att hon, oavsett utgången i huvudsaken, ska befrias från skyldigheten att ersätta Länsförsäkringars rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt att hon i stället ska tillerkännas ersättning för rättegångskostnader i dessa instanser.

Länsförsäkringar har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. MLB var 1996 med om en trafikolycka och hon har rätt till trafikskadeersättning av Länsförsäkringar för den personskada som hon drabbades av. Skadeärendet slutreglerades 2005 och en viss livränta fastställdes.
2. År 2017 begärde MLB hos Länsförsäkringar omprövning av livräntans storlek med hänvisning till att de förhållanden som låg till grund för det ursprungliga beslutet om ersättning väsentligt hade ändrats. Hon väckte därefter talan och yrkade att Länsförsäkringar skulle förpliktas att betala vissa närmare angivna belopp som grundades på en högre livränta från och med 2017.
3. Länsförsäkringar bestred talan men medgav att betala högre livränta från och med 2020, dock med lägre belopp än de som MLB hade begärt.
4. Tingsrätten biföll MLBs talan.
5. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom och bifallit talan endast såvitt avser de belopp och den tid som Länsförsäkringar har medgett.

Parternas inställningar

6. Parterna är ense om att en sådan väsentlig förändring som berättigar till omprövning av livräntans storlek inträffade redan 2007 samt att den fordran på ytterligare trafikskadeersättning som då uppkom är preskriberad eftersom MLB inte i rätt tid begärde omprövning. Vidare är parterna ense om att det efter 2007 har inträffat en ny väsentlig förändring som berättigar till en ny omprövning.

7. Som grund för sitt bestridande har Länsförsäkringar gjort gällande att den preskriberade fordran på ytterligare trafikskadeersättning, med viss uppräkningsfordran, ska dras av från den inkomst som den skadelidande skulle ha haft som oskadad (inkomstunderlaget), vid bedömningen av när en ny väsentlig förändring har inträffat och från den livränta som ska utgå efter omprövning.

Frågan i målet

8. Frågan i målet rör vilken betydelse en tidigare preskriberad omprövningsfordran ska ha vid bedömningen av om det uppkommit en ny väsentlig förändring i de ekonomiska förhållandena och vid beräkningen av vilken ersättning den skadelidande har rätt till vid omprövning av livränta.

Om omprövning av livränta vid väsentliga förändringar

9. För trafikskadeersättning gäller bestämmelserna i 5 kap. skadeståndslagen (se 9 § trafikskadelagen, 1975:1410).

10. Inkomstförlust till följd av arbetsförmåga uppkommer normalt fortlöpande under den tid den skadelidande inte kan förvärvsarbeta. Enligt skadeståndslagen kan ersättning för framtida inkomstförlust fastställas i form av livränta eller engångsbelopp eller som livränta jämte engångsbelopp (se 5 kap. 4 §). En fordran på ersättning för framtida inkomstförlust kan på detta sätt göras gällande innan inkomstförlusten inträffat.

11. Skadestånd i form av livränta som har fastställts genom dom eller avtal räknas upp årligen med en procentsats som motsvarar förändringen av prisbasbeloppet (se lagen, 1973:213, om ändring av skadeståndslivräntor). Genom uppräkningsfordran tillgodoses intresset av att köpkraften hos livräntan kvarstår oförändrad över tid. Vid uppräkningsfordran beaktas dock inte standardhöjningar i form av reallöneökningar inom det yrkesområde som den förlorade inkomsten hänförs till.

12. I 5 kap. 5 § skadeståndslagen finns en bestämmelse om omprövning av fastställd ersättning. Bestämmelsen ändrades den 1 januari 2002. I den tidigare lydelsen (som är tillämplig i målet) anges att ersättning för inkomstförlust som utgår i form av livränta kan höjas eller sänkas, om förhållanden som avses i 5 kap. skadeståndslagen och som har legat till grund för ersättningsbestämmande väsentligt har ändrats. Bestämmelsen har i de avseenden som är aktuella i målet samma innebörd som enligt den nu gällande lydelsen.

13. Det grundläggande syftet med rätten till omprövning är att säkerställa att den skadelidande försätts i samma ekonomiska situation som om skadan inte hade inträffat. Ordningen med en möjlighet till omprövning innebär att den som är ersättningsskyldig måste räkna med att en fastställd livränta i framtiden kan komma att förändras.

14. En väsentlig ändring och därmed rätt till omprövning anses ha inträtt om förhållandena sedan ersättningen bestämdes har förändrats så att de andra förmåner som den skadelidande har rätt till på grund av bl.a. allmän försäkring (samordningsförmånerna) jämte i förekommande fall kvarstående inkomst och beviljad livränta understiger 90 procent av den skadelidandes inkomstunderlag (se "Löneökningen" NJA 2008 s. 1217 I).

15. Omprövning kan ske flera gånger, om det inträder nya väsentliga förändringar. Om en sådan ny väsentlig förändring inträder, ska alla relevanta omständigheter beaktas vid fastställandet av den nya ersättningen, oavsett när dessa omständigheter inträffade. Den kumulativa effekten av över tid ändrade förhållanden kan på detta sätt komma under prövning. (Se "Löneökningen" och "Golvläggarens livränta" NJA 2020 s. 853 samt prop. 2012/13:168 s. 50.)

Preskription vid omprövning

16. Preskription av trafikskadeersättning regleras i 31 § trafikskadelagen. Enligt lydelsen före den 1 januari 2015 (som är tillämplig i målet) ska den som

vill bevaka rätt till trafikskadeersättning väcka talan inom tre år från det han eller hon fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande och i varje fall inom tio år från det fordringen tidigast hade kunnat göras gällande.

Försummar han eller hon det är talan förlorad.

17. En omprövningsfordran kan tidigast göras gällande när den väsentliga förändringen inträder och det därmed finns förutsättningar för omprövning. När grunden för omprövningsyrkandet är att det har skett en ändring i inkomstförhållandena räknas preskriptionsfristen från den tidpunkt när inkomsten försämrades väsentligt eller när det inträdde en väsentlig förbättring av löneförhållandena i yrket, som den skadelidande inte har fått dra nytta av. Vid omprövning av livränta räknas preskriptionstiden, även för alla framtida successivt förfallande belopp, från den tidpunkt då den väsentliga ändringen uppstod. (Se ”Golvläggarens livränta” p. 11–15.)

18. Även med tillämpningen av den nuvarande lydelsen av 31 § trafikskadelagen räknas preskriptionstiden från motsvarande tidpunkt. Preskriptionsfristen är numera dock tre år, oavsett när den ersättningsberättigade fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande.

19. Preskriptionsregeln innebär att den ytterligare livränta som skulle ha kunnat utgå till följd av en väsentlig förändring inte kan utkrävas i de fall omprövning inte har aktualiserats inom den föreskrivna fristen. Detta medför dock inte att de omständigheter som hade kunnat åberopas som skäl för att fastställa en högre livränta har förlorat sin betydelse. Om en ny väsentlig förändring inträffar och en omprövning sker med anledning av denna ska alla relevanta omständigheter, oavsett när dessa inträffade, beaktas när den nya nivån på livräntan fastställs (se p. 15).

20. Preskriptionen omfattar endast den rätt till ytterligare ersättning för inkomstförluster som uppstår under tiden fram till dess en ny väsentlig

förändring inträffar. Den livränta som den skadelidande då har rätt att få fastställd är att betrakta som en ny fordran.

21. Uttalandet i rättsfallet ”Golvläggarens livränta” (se p. 15 i avgörandet) – att fordringar som hänför sig till tiden före den senaste väsentliga förändringen kan vara preskriberade – ger uttryck just för detta (jfr prop. 2012/13:168 s. 50).

Bedömningen i detta fall

22. Parterna är ense om att det 2007 inträffade en väsentlig förändring av de förhållanden som låg till grund för den slutliga regleringen. De är också ense om att den omprövningsfordran som då uppkom är preskriberad.

23. Vid bedömningen av när en ny väsentlig förändring har inträffat ska det inte göras något avdrag motsvarande den preskriberade fordran från inkomstunderlaget. Som parterna har lagt upp sin talan innebär det att en ny väsentlig förändring inträffade 2017.

24. Inte heller när det gäller frågan om vilken ersättning MLB har rätt till vid omprövningen har det någon betydelse att den tidigare fordran på ytterligare livränta är preskriberad (se p. 20). Alla relevanta omständigheter ska beaktas, även sådana som inträffat före 2007 (se p. 19).

25. Eftersom parterna är ense om MLBs inkomstunderlag och inkomst som skadad under relevant tid innebär det anförda att hennes talan ska bifallas.

Rättegångskostnader

26. Med denna utgång ska MBL befrias från skyldigheten att ersätta Länsförsäkringar för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten. Länsförsäkringar ska i stället ersätta henne för rättegångskostnader i dessa instanser, liksom i Högsta domstolen. Den ersättning som MLB har begärt i

tingsrätten är skäligen och de belopp som avser processen i hovrätten och Högsta domstolen är vitsordade.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Svante O. Johansson, Malin Bonthron, Jonas Malmberg (referent) och Anders Perklev
Föredragande har varit justitiesekreteraren Emma Björneke